

Hvorfor er dansk svært? (2)

Af Anne-Marie Hatami-Rezania,
lærer i dansk som andetsprog

I sidste nummer af "...i dialog" fortalte vi om enkeltlydene i dansk, om de mange vokaler, stumme bogstaver og stød, og om hvordan ord ofte ikke udtales som de skrives. Men en ting er, at vi ikke udtaler, som vi skriver. Havde det så bare været det! Det næste problem er, at vi heller ikke udtaler, som vi skal, men pga. sprogets særlige rytmik "spiser" en stor del af lydene. I dette nummer fortæller vi om dette måske vanskeligste træk ved dansk, nemlig at vi udelader eller reducerer de tryk-svage stavelser for at overholde rytmen og nå rettidigt frem til de trykstærke, - og om monotonien, der gør det svært at skelne lydene fra hinanden.

Vi "spiser" ord og endelser

Dansk er et såkaldt tryk-rytmisk sprog, dvs. at vi forsøger at holde den samme afstand mellem trykkene i en sætning. Det betyder, at vi er nødt til at korte ord og endelser af for at opnå denne rytme. Se fx udtalen af sætningen "Det er ikke let at lære dansk". Hvis alle ordene blev udtalt fuldt ud, ville det se sådan ud (tryk er markeret med '): [de ə 'egə 'læd əd la:ɔ 'dan'sg]. Når vi taler, lyder det imidlertid sådan: [de 'eg 'læd ə la 'dan'sg. "er" opsluges helt eller reduceres til en forlængelse af "det", de tryk-svage endelser i "ikke" og "lære" forsvinder også, "at" bliver til et lille ə. Eller: "Der er en mand, der er kommet på hospitalet" [dæ ə e'n man', dæ ə kɔməd pə håsbi'ta'ləð]. I almindelig tale bliver det til: [dɔ:n 'man' dɔ: kɔm,m pəsbi'tal,ð]. "Der er en" smelter sammen til én lyd, endelsen i "kommet" forsvinder, og "på" og "hospitalet" trækkes sammen pga. lyd-overensstemmelse mellem vokalerne.

Trykket betyder alt

Trykket er altafgørende i udtalen og forståelsen af dansk. Det er de tryk-svage stavelser og ord, der forsvinder, når vi skal skynde os hen til de trykstærke. Derfor er det også meget vigtigt at lære, hvor der er tryk i stavelser og sætninger. En dansker kan måske forstå ordet "måske" med forkert udtalt vo-

kal, hvis bare trykket er rigtigt, fx [mo'sge], men har ikke en chance, hvis trykket lægges forkert ['måsge], selv ikke når vokalen udtales korrekt. På sætningsniveau har vi særlig en særlig rytmisk grammatik, der som hovedregel lægger tryk på de betydningsbærende ord, men som også har mange finurligheder. Se fx sætningerne: "Hun har en grøn kjole" [hun 'hɔ' en 'grøn' 'kjo:,l] og "Hun har en grøn kjole på" [hun hɔ,n 'grøn' 'kjo:,l 'på], hvor trykket flyttes fra "har" til "på", fordi det er her betydningsforskellen markeres. Eller prøv at se, hvad der sker med trykket, når vi skifter navnene ud med pronominer (stedord) i sætningerne "Peter har ikke snakket med Anne" ['pe'dɔ hɔ 'eg 'snɔgəd mə 'anə], men "Han har ikke snakket med hende" [han ə 'eg 'snɔgəd 'mæ he,n]. Der er normalt ikke tryk på pronominer (stedord) og heller ikke på præpositioner (forholdsord) med mindre de som her altså står foran et pronomen (stedord).

Et monotont sprog uden hoved og hale

Det sidste vanskelige lydige forhold, der skal nævnes her, er tonegangen i dansk. Andre sprog skifter normalt mellem høje og lave toner og afslutter med en markant tone-nedgang i slutningen af fremsættende sætninger og en stigning i afslutning af spørgsmål. Dansk har en gradvis tone-nedgang efter hver trykstærk stavelse, og der er ingen stigning i spørgsmål, bare mindre nedgang. Det får sproget til at lyde meget monotont og gør det svært at skelne mellem spørgsmål og almindelige sætninger, ligesom det gør det svært at skelne ordene fra hinanden. Det er sandsynligvis dette forhold, der gør, at danske børn, når de er halvandet år, har et langt mindre ordforråd end fx svenske børn, en forskel, der dog hurtigt udliges.

Træning i den danske sprog-melodi og især i sprogets tryk og rytme er ikke bare en vigtig forudsætning for at blive forstået eller endog komme til at lyde dansk. Det betyder også utroligt meget for evnen til at forstå talt dansk. Det sætter nemlig én i stand til at rekonstruere de forsvundne eller reducerede ord og endelser omkring de trykstærke og tydelige lyde.

Når vi ser bort fra alle de lydige fænomener, der gør dansk til et svært sprog at lære, så er dansk faktisk ikke sværere end andre sprog. Men der er selvfølgelig en række særtræk ved dansk grammatik og sprogbrug, som volder problemer. Dem fortæller vi om i næste nummer af "...i dialog".

Man kan læse mere på www.dsn.dk, www.sdu.dk/cfb, www.målogmæle.dk (artikler af Nina Grønnum i nr.1 & 2 2008), www.nyidanmark.dk.